

VICTOR HENRICH BAUMANN OCTOGENAR

Ioan Opreș

Nu știu și nici nu pot să fac efortul de a înțelege clar de ce în Dobrogea excepționalitatea arheologică a fost și este mai frecventă decât în alte provincii ale României. Nu că n-aș avea la îndemână explicații de natură istorică și exemple numeroase care arată și-n alte zone descoperiri deosebite, cercetări de amploare, creșteri spectaculoase de colecții și conduc la elogi meritate pe seama calităților comunităților arheologice. Dar parcă, nu ai domă Dobrogei! Și mai ales, cazului Tulcea.

În alte locuri, tradiții și instituții de tezaur cu vechime explică rezultatele merituose – chiar și în vecinătate, la Constanța, pe când la Tulcea, acestea s-au împlinit și se măsoară doar în câteva decenii. Explicații ar putea deriva din chiar ocazia fastă și onorantă de a-l elogia pe distinsul nostru coleg, Victor Baumann la împlinirea a 80 de ani. Parafrazând spusele unui mare învățat, vecin de-al tulcenilor, Victor și micul grup profesional al ICEM aparțin oamenilor excepționali, el reprezentând o personalitate fondatoare¹. Adică acelor semeni rari de întâlnit și puțini ca număr, dăruți cu viziune, cu capacitatea de anticipare, înțelegere și explicare, dar și de interpretare, reconstituire credibilă și convingătoare. O fi contat, și în cazul său, calitatea confreriei coagulată de Gavrilă Simion – unul și unul, una și una! – dar mai ales calitățile personale. Nu ne îndoim de acestea! S-or fi adăugat, nevăzute energii creatoare, tradiția reieșită din căutările și prezentările avântate ale predecesorilor: Constantin Moisil, Raymund Netzhammer, ca și genialele deschideri făcute de Vasile Pârvan. Nici aici nu rămâne vreo îndoială! Evaluate, însă toate acestea întăresc afirmația pe seama excepționalității.

În seria universitară (1964) de la Facultatea de Istorie a Universității bucureștene – când Victor și-a încheiat studiile – s-au regăsit mai mulți tineri, care ulterior au dovedit calități profesionale spectaculoase: Paul Rezeanu, Ofelia Văduva, Florin Costinescu, Florian Tănăsescu, Cornel Almășan, Ion Calafeteanu, Marcel Popa și alți câțiva. Dintre toți, doar doi au onorat domeniul arheologiei: Mircea Babeș și Victor Baumann. Fiecare a urcat în ierarhia profesiei, remarcându-se prin lucrări științifice de referință și descoperiri excepționale. Dacă primul, strălucit cercetător și săpător, a beneficiat de la începutul carierei de un climat academic și de mijloace documentare – confirmând rapid valoarea sa profesională, celălalt a evoluat într-un loc lipsit de asemenea avantaje; la Tulcea, în modestul Muzeu al Deltei Dunării unde toate au trebuit să fie făcute: grup de lucru, program și metode, documentare și bibliotecă, patrimoniu și expoziție de bază, relații profesionale ... De la început!

Norocul l-a favorizat pe Victor Baumann, oferindu-i ocazia de a-și afirma calitățile prin contribuții directe la săpături complexe, la constituirea colecțiilor, la periegeze și

¹ Băncilă 1997.

repertoriere, editarea și publicarea rezultatelor (la timp și nu în concurență cu confrăți titrați), dar mai ales la muzeologizarea descoperirilor.

Spirit ordonat și organizat, cu o voință de afirmare superioară, echilibrată, colegul și prietenul nostru a beneficiat de un spațiu arheologic generos, în cea mai mare parte doar semnalat și nu săpat sistematic, cu un mare potențial științific și cultural. Mijloacele financiare destinate săpăturilor și valorificării rezultatelor acestora n-au lipsit, Cancelarul Gavrilă Simion fiind garant sigur. Garant și ascultat de autorități înțeleghătoare pe seama serviciilor benefice și sigure pe care le asigurau cei din muzeu, autorităților.

Dacă în Occidentul european tradiția arheologică a debutat prin măsurile de protecție stabilite prin Proclamația regală suedeză (1666) – incluzând vestigii și inscripții – , în cazul României, acestea au întârziat, abia sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza înfiripându-se un început de inventariere și, prin lege, formându-se instituția responsabilă: Muzeul Național de Antichități (1864). Acestea au fost lărgite și sistematizate, la inițiativa lui Grigore Tocilescu (1892-1893) și cu sprijinul direct al regelui Carol I. Consolidate treptat, cu tendințe de modernizare prin aportul lui Vasile Pârvan, și a unei pleiade de învățați, începând cu 1919 domeniile arheologiei și conservării-restaurării au intrat în atenția autorităților, menținându-se însă numeroase restanțe și decalaje față de nivelul practicii occidentale². Pentru România, o reală politică de cercetare și valorificare plenară a patrimoniului istoric construit – implicit a celui arheologic – s-a impus abia începând din anii '50 ai veacului XX.

Grupul minuscul organizat de Gavrilă Simion – de muzeografi și conservatori – l-a inclus și pe Victor Baumann, atras irezistibil de arheologie, domeniu căruia-i rămăsese fidel încă din anii studenției. Modelele de atunci: Constantin Daicoviciu și învățații clujeni (I. I. Russu, Nicolae Lascu, Mircea Rusu, Eugen Chirilă, Judita Winkler, Nicolae Vlăsa), cel condus la Iași de Mircea Petrescu-Dîmbovița (Adrian Florescu, Marin Nițu, Attila László, Nicolae Gostar) și falanga bucureșteană, compusă din Emil Condurachi, Dionisie Pippidi, Dumitru Tudor, Ion Nestor, Gheorghe Ștefan, Dumitru Berciu, au impus comportamente și adevărate repere profesionale, rămânându-le fidel; pe câțiva i-a avut profesori iar pe alții i-a cunoscut.

La Tulcea, el revenise acasă, chiar la timpul propice pentru a urma un parcurs științific înlesnit de ofertele locului. Gestul decizional i l-a ușurat Gavrilă Simion, cu acesta împărțind succese, diferențe în judecata conducerii unei instituții pe cale de afirmare, dar și conflicte profesionale. Lângă Gavrilă Simion a și rămas chiar dacă uneori gâlceava s-a stârnit în urma unei anume descoperiri sau interpretări.

Muzeul tulcean al anilor '60 era un hibrid muzeistic, izvorât și susținut din energiile câtorva intelectuali iubitori ai bogățiilor naturale excepționale și vizionari sub aspectul rolului acestora în dezvoltarea zonei. Chiar muzeografia națională abia se așeza, impulsul hotărâtor fiind dat de reorganizarea administrativă (1968), când s-a reînființat județul și s-a pus în discuție reprezentarea culturală a acestuia. Or, în simbolistica instituțională, profilurile patrimoniale istorice și naturale nu puteau lipsi³.

² În cazul britanic de exemplu, sistemul protecției arheologice s-a consolidat în 1882 prin *Ancient Monuments Protection Act* (urmând o suită de legi anterioare), iar în cazul României zece ani mai târziu, dar cu diferențe structurale derivate din evoluția politică și economică. În consecință, la Tulcea, unde rămânerea în urmă era și mai mare, o strategie s-a inițiat și în arheologie, – odată cu afirmarea Muzeului Deltei Dunării și mandatul de director al lui Gavrilă Simion.

³ În evaluarea saltului excepțional făcut la Tulcea, amintim doar că în Anglia – prin *Museum Act* (1845) – niciun oraș care avea 20.000 locuitori nu dobânda statut urban fără existența unui muzeu reprezentativ.

Evoluția spectaculoasă a muzeografiei tulcene s-a datorat așadar unor împrejurări favorabile de ordin politic, dar mai ales impulsului intern al arheologilor și naturaliștilor⁴ din muzeu, iar dezvoltarea celor două profiluri a asigurat deschideri benefice spre etnografie, istorie, artă și memorialistică, coagulate fericit în formula interdisciplinară a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale (ICEM). La aceste prefaceri Victor Baumann a fost unul din factorii stimulativi și decizionali, un merit câștigat pe deplin. Îndrăznesc chiar să afirm că prin efortul presupus de evoluția patrimoniului tezurizat, – unde-l regăsim – , multe aspecte care privesc istoria Dobrogei de Nord sunt acum mai bine cunoscute, legitimând odată cu distinși alți colegi caracteristicile care o individualizează.

Esențial și vizionar pentru arheologia tulceană s-a dovedit a fi evidența științifică a patrimoniului cultural și natural, atenție maximă dobândită de la mijlocul anilor '60⁵. Inventarierea siturilor și patrimoniului mobil al acestora a condus, pe de-o parte, la clarificarea strategiilor și priorităților de săpătură și protejare a acestora, iar pe de alta la implementarea conservării și restaurării artefactelor⁶.

În acest context stimulator, prezența activă a lui Victor Baumann în muzeu a fost benefică pentru climatul profesional ca și pentru modernizarea conceptuală a acțiunii grupului specializat. În doar câțiva ani Muzeul Deltei Dunării a devenit un centru atractiv de promovare a unor metode moderne de cercetare arheologică și de dezbateri a strategiilor de protecție prin rezervații.

Mai mulți cercetători reputeți au devenit colaboratori externi, conducând importante șantiere și legând – prin interese de susținere financiară și de valorificare științifică rapidă – mediul academic de Tulcea. Un rol activ l-au jucat contribuțiile lui Emil Condurachi, Radu Florescu și Vasile Drăguț, incluzând și invitarea binecunoscutului savant Dinu Adameșteanu; aceștia au promovat deschideri pe seama evidenței siturilor și monumentelor istorice, chiar lucrări de pionierat în aerofotogrametrie și topografia arheologică susținute de Alexandru Simion Ștefan. Experiențele italiană, franceză și germană – prezentate la Tulcea – au stimulat lucrările de evidență și topografie, aici specializându-se un prim grup românesc.

Dezbaterile domeniale s-au înmulțit în deceniul al optulea, Tulcea oferind condițiile cele mai bune, generând modele și devenind, surprinzător pentru rețeaua națională, un reputat centru regional de studii multidisciplinare. Experiența dobândită de tulceni va impulsiunea constituirea și instituționalizarea sistemului informatic național destinat evidenței științifice a patrimoniului cultural din România. Amintim aici contribuția deosebită a câtorva specialiști formați la Tulcea: Irina Öberländer-Târloveanu, Ernest Öberländer-Târloveanu, Andrei Opaț ș.a.

În conceptualizarea demersului patrimonial, arheologia și mediul înconjurător au constituit fundația solidă a unor programe de cercetare pe termen lung, viziune prin includerea vecinătăților imediate și a legăturilor istorice determinate de resurse naturale, căi de comunicație, modele societale. În prim planul acestora a fost fixată ca prioritară buna

⁴ Rolul naturaliștilor în înțelegerea habitatului a fost la Tulcea întreținut activ mai ales de cei de la Muzeul Național de Istorie Naturală Grigore Antipa, dar și din instituturile de cercetare și universități, savanți ca Mihai Băcescu, D. Gomoiu sau Dumitru Murariu întreținând un permanent dialog.

⁵ Vezi și articolul nostru Opriș 1979, 20-25, 248-256.

⁶ În Franța, de exemplu, filozofia modernă a ocrotirii vestigiilor arheologice a fost marcată decisiv de contribuțiile ministeriale datorate savantului Jérôme Carcopino (ministru al culturii în guvernul de la Vichy) – respectiv legea protejării patrimoniului arheologic (1941), și prestigiosului învățat André Malraux, prin legea inventarului național (4 martie 1962). În România, *Legea ocrotirii patrimoniului cultural național* (1974), inspirată de modele occidentale și promovată în spiritul recomandărilor UNESCO, a căutat să reducă decalajele față de arheologia occidentală, mult mai avansată ca tehnici și metode de săpătură și conservare.

cunoaștere a teritoriului de care muzeul răspundea. Privite acum, după cinci decenii, aceste experiențe de etapă au condus la modernizare și reformare prin înființarea Institutului de Cercetări Eco-Muzeale (ICEM). Rezultatele excelente dobândite de acesta se pot explica, argumentat, prin vizionarismul avangardist al grupului din care, cu rost important și contribuție directă, a făcut parte octogenarul Victor Baumann.

Studiile de topografie au înlesnit colegilor tulceni – și colaboratorilor, bineînțeles – să înțeleagă mai bine și să explice coerența dispunerii siturilor în teritoriu, legăturile dintre așezările din jurul acestora, funcțiile lor, armoniile presupuse de relația timp-om-spațiu⁷. Iar în temeiul acestora, să stabilească mai precis cronologii, prin comparații și analogii de ordin funcțional și edilitar. Considerând topografia o prioritate, s-a reușit în bună măsură să se diminueze pierderile datorate exploatațiilor agricole intensive, care au condus la modificări structurale de sol și să propună măsuri de conservare preventivă. În urma săpăturilor arheologice derivate și a unor descoperiri ritmice, s-au desprins, uneori ipotetic, alteori probate tranșant, elemente și informații privind stilul și standardele de viață ale unor comunități, ritmurile acesteia, fapte cotidiene ținând de ocupații, de credințe și mituri. Prin asemenea acumulări, Victor Baumann a putut determina – în mai multe situri descoperite și decopertate, dar greu de conservat – relații directe ale ocupanților cu terenul din aria imediată, felul subzistenței, organizarea vegetală și animală, a reținut din semnificațiile multiplelor depuneri stratigrafice (oase, polen, artefacte etc.) mecanismele productive, raporturile comunităților cu vremea și fluctuațiile ei, adversități și amenințări și o anume reprezentare a imaginației. Doar în termenul acestor date, a reușit să propună modele ale gândirii, simboluri ale credințelor, tabu-uri și făgăduințe, reflexii pe seama spiritualității. Dacă-i parcurgi scrierile, detașezi remarca persistentă că „îndrăznelile” sale imaginative sunt solid argumentate pe o recompunere deopotrivă de geografie a habitatului și o predicție spirituală a acestuia. Dar Victor Baumann nu rămase tributatar doar judecății strict arheologice, el fiind muzeograf. Și încă unul reputat!

Așa că ceea ce a descoperit și evaluat strict din punct de vedere arheologic, le-a revizuit și proiectat prin reconstituire, sprijinit de muzeotehnică, în muzeu. A folosit în acest demers calitatea sa de a reconstrui convingător părți distincte din trecut: în expoziție (cea de bază, mai întâi, dar și-n cele temporare), în forma scrisă (studiu, monografie) și în cea poetică (poeziile sale, aidoma altui confrate, regretatul Florin Medeleț, sunt parte a judecăților și cazurilor profunde asupra vieții arhaice). Exemplul oferit de *Martyrion*-ul de la Niculițel este proba concludentă și convingătoare.

Reconstituirile muzeale nu pot fi făcute decât în forme idealizate, dar credibile: imaginația rămâne dominantă și controlabilă prin semnificația artefactelor, specialistul, cu arta și știința sa, întruchipează un ansamblu prin piese care aglutinează semnificații diverse. Iar publicului îi restituie realități trecute, convingându-l să-i agreeze judecățile, inventarul expus redând plauzibil informații despre ocupații, viața cotidiană, biografii colective etc. De altfel, Muzeul de Istorie din Tulcea – cel la care și Victor Baumann își regăsește multe idei, – nu se prezintă încă pe măsura patrimoniului de care dispune, spațiul destinat fiind insuficient; inventarul acumulat și expoziții temporare memorabile asigură însă un viitor edificiu, o mai potrivită prezentare decât acum. Actualul spațiu, la care și contribuția lui

⁷ Vezi alte exemple în Nora 1997.

Victor Baumann este recognoscibilă, în forma expunerii pledează convingător pentru dualități interdisciplinare: caracteristicile naturale și acțiunea umană⁸.

Așa cum cred că se cuvine, laud confrății merituoși, convins că pot aduce mărturii oneste asupra operei lor, rezultată – ca regulă – în urma unei lungi acumulări de muncă și atașamentului vocațional. Știu că performanțele lor trebuie evidențiate pentru cei care doar beneficiază de pe urma strădaniei lor, ca și pentru cei instalați în posturi publice ca responsabili ai instituțiilor de tezaur cultural. Îi laud și pentru voința, răbdarea, perseverența și modestia lor! Dintr-o astfel de rațiune am răspuns, din nou, invitației de a scrie pe seama omagiatului coleg Victor Baumann, cu atât mai mult cu cât el aparține unei generații de profesioniști care și-au depășit limitele, făcându-și datoria⁹.

Când în împrejurări faste omagiem un confrate, ne-am putea întreba la ce și cum acesta a servit interesele publice, așa o facem și-n ceea ce-l privește pe Victor Baumann. Mai întâi că, prea modest și pașnic, vreme de peste o jumătate de secol, Victor a servit, prin muncă onestă, nu doar un muzeu, nu doar un oraș și județ, ci pe semeni, înțelegători sau neștiutori la ce bogăție conduce arheologia. Mai ales când se acumulează valori semnificative pentru istorie și sporește tezaurul identitar al fiecăruia. În fond, inventarul arheologic muzeificat este un bun public al nostru, cei de acum și cei care ne vor urma, care ridică mult nu doar importanța ci și bogăția deținătorului.

Prin asemenea acumulări, arheologul muzeograf Victor Baumann a oferit gentil și altruist economiei tulcene resurse – nu doar culturale – de noi venituri și prosperitate. Depinde doar de voința liderilor să le pună la lucru și de priceperea semenilor de a le înțelege potențialitățile. Și nu doar resurse economice, ci și de natură ecologică, care ridică standardele de viață pe termen lung și nu intră în conflict cu oamenii. În plus, prin formele turismului cultural, acestea nu sunt greu de administrat. Exemplul de la Niculițel răspunde celor mai înalte standarde!

Vom adăuga că, prin orientarea indirectă spre asemenea rezolvări, a sporit implicarea administrației în viața comunităților, identificând direct și concret tradiții și idealuri, mărind atașarea față de loc și apartenența la acesta. Și Victor Baumann poate să spună că, prin cele făcute, a reușit să adune oameni laolaltă și să-i facă mândri de locurile lor strămoșești!

Intelectual rasat, autor prețuit pentru conciziune și evocări, cu lucrări prețuite pentru eleganța frazei, poet cu exercițiu de limbă aleasă stimulată de izvoare clasice și potențată de spirit creștin, Victor Baumann poate privi cu seninătate la cele multe și bune împlinite din iubire pentru semeni.

La mulți ani, Victor!

⁸ Sesizăm că aceste componente fundamentale au stat la temelia muzeografiei clasice, așa cum le-a enunțat van Rymsdyk, (vezi Moore 1778), ceea ce la Tulcea este argumentat deopotrivă de patrimoniul real și virtual, dar și de activitățile profesionale ale specialiștilor.

⁹ Vezi elogiul adus la împlinirea a 75 de ani (Oprîș 2016).

BIBLIOGRAFIE

- Băncilă, V. 1997, *Filozofia vârstelor*, București.
- Moore, L.J. 1778, *Museum Britannicum Being in Exhibition of a great Variety of Antiquities and Natural Curiosities*, Londra.
- Nora, P. (ed.) 1997, *Science et conscience du patrimoine / [7e] Entretiens du patrimoine*, Théâtre national de Chaillot, Paris, 28, 29 et 30 novembre 1994, Paris.
- Oprîș, I. 1979, *Unele constatări și propuneri cu referire la evidența centralizată a patrimoniului cultural național*, Peuce 7, 20-26.
- Oprîș, I. 2016, *Victor H. Baumann la 75 de ani*, Peuce, serie nouă 16, 9-15.